

Prof. Dr. Mehmet Özmen
Armağanı

Editörler

Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

Adana 2014

Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı

Editörler: Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

© Bu kitapta basılan makalelerin yayın hakları yazarlarına aittir. Makaleler, yazarlarının izni olmadan basılı veya elektronik olarak çoğaltılamaz, başka dile çevrilemez.

ISBN: 978-975-487-196-8

Kapak Tasarım: Emine Ağırbaş

Baskı: Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü

İsteme Adresi: Çukurova Üniversitesi

Basın ve Halkla İlişkiler Bürosu

Balcalı/ADANA

Mail: basin-halk@cu.edu.tr

Tel. : 0 322 338 71 14

Hatay İli Samandağ İlçesinde İki Dilli Konuşurların Ağız Özellikleri

Jale Öztürk, Mustafa Kemal Üniversitesi

Anadolu ve Rumeli ağızları üzerindeki çalışmalar 19. yüzyıl ortalarında yabancı araştırmacılar tarafından başlatılmış, ancak bu tip çalışmalar 1940'lı yıllarda yerli araştırmacıların da ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu ilk çalışmalar özellikle o dönemin oldukça zor şartlarına rağmen bilimsel açıdan oldukça başarılı çalışmalardır. Anadolu ağızları üzerinde bugün için ilkel olarak görebileceğimiz yöntemlerle yapılmaya başlanan bu çalışmalar, gelişen teknolojik imkanlar ile yapılan araştırmaların ilk basamağını teşkil etmek gibi çok önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle de son zamanlarda dijital ses kayıt cihazlarındaki gelişmeler, Anadolu'nun hemen her köşesinde açılan üniversiteler ve bu üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin açılması gibi etkenlerle ağız araştırmaları konusunda oldukça büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler hem bölge ağızlarından tespitler yapmak, hem de yöntem ve teknik üzerinde bilimsel toplantılar yapmak şeklindedir. Dil araştırmalarında aslında çok önemli bir yeri olması gereken ağız araştırmalarına Türkiye'de geç de olsa gereken önemin verilmesi memnuniyet vericidir. Ancak yapılan çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Henüz birçok konuda tam bir sistem oturtulamamıştır. Kavramları adlandırmada farklı terimlerin kullanılması (*terim sorunu*), derleme yapılacak bölgenin sınırlarının hangi yöntem ve kriterlere göre belirleneceği (*derleme bölgelerinin tespiti*), derleme yapılacak kişilerin hangi kriterlere göre tespit edileceği ve derleme metinlerinin çalışmanın amacına uygun olması (*derleme ile ilgili sorunlar*), elde edilen dil malzemesinin incelenmesinde farklı gramer yöntemlerinin kullanılması (*inceleme yöntemi sorunları*), araştırma yapılan bölgenin etnik yapısının bölge ağız/ ağızları ile ilişkisi (*ağız-etnik yapı ilişkisi sorunu*) (Akar 2006:41-53) gibi konularda bir standarda varılmamış, yapılan toplantılara, yazılan bir çok yazıya rağmen henüz Türkiye Türkçesinin Ağız Atlası konusunda da henüz dikkate değer bir başlangıç yapılamamıştır. Ayrıca artık genel derleme çalışmaları yerine bazı tematik derlemeler yaparak daha derin yapıli araştırmalarla daha kıymetli bilgilere ulaşmak gerekmektedir. Örneğin esnaf ağızı, kadın ağızı, erkek ağızı, tarafat ağızı, öğrenci ağızı, şehir ağızı, iki dillilerin ağızı vb. Bu düşünceyle bu makalede iki dillilerin ağız özellikleri üzerine yapılan bir çalışma hakkında makale sınırları ölçüsünde bilgi verilecektir. Makalede Hatay'ın Samandağ ilçesinde yaşayan Arapça -Türkçe iki dile sahip olan Nusayri Arapların Türkçelerinde görülen ağız özellikleri incelenmiştir.

Hatay ili medeniyet ve hoşgörünün şehri olarak son zamanlarda oldukça ilgi görmektedir. Bu durum Hatay'ın yüz yıllardır ayrı dili konuşan, ayrı dine, en önemlisi de aynı dinin farklı mezheplerine inanan insanların bir arada yaşadığı; çan, ezan ve hazan seslerinin birbirine karıştığı yer olmasındandır. Bir Yahudi esnafın alışveriş sonrası sizden aldığı parayı besmele çekerek sayacak kadar farklı kültüre hoşgörü ile baktığı yerdir, Hatay. Bu farklı kültüre sahip insanlar tıpkı Gulf stream sıcak su akıntısı gibi çok fazla karışmadan, ama birlikte yaşayabilmektedirler. Ortodoks ve Katolik Arapça konuşurlar, Sünni Arapça konuşurlar, Alevi(Nusayri) Arapça konuşurlar, Sünni Türkçe konuşurlar, İbranice konuşurlar, Bahailiğe inanan Arapça konuşurlar, Ermenice konuşurlar, Kürtçe konuşurlar bu renkliliği oluşturan parçalardır. Bu renklilik bir arada yaşayan bu insanların dillerine de yansımıştır. Bu sebeple Hatay Ağız araştırmaları çerçevesinden olarak Hatay'da iki dilli unsurların da ağızlarının araştırılması gerektiği düşüncesiyle Nusayri Araplar'ın yoğun olarak yaşadığı Samandağ ilçesi şehir merkezinde rastgele seçilen kaynak kişilerle görüşmeler yapılmış ve bu görüşmelerden elde edilen veriler ses bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, açısından incelenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili yüksek lisans öğrencilerinin seminer ve ödevlerinden de yararlanılmıştır.

Ana dili terimini *insanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinç altına inen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü oluşturan dildir* şeklinde tanımlayan Korkmaz (1992), *soyca bağlılığa* vurgu yapmıştır. Buna karşılık hem Vardar'ın tanımında ve hem de TDK'nin Türkçe Sözlüğünde *soyca bağlılık* vurgusu yapılmayıp *kişinin ilk öğrendiği dil* olma özelliği öne çıkarılmıştır (TDK 2011, Vardar,1988)

Bir insanın ana dili içine doğduğu, ilk kültürü aldığı ilk öğrendiği dildir. Yani dünyayı ilk defa o dille algılamıştır, o dildeki kavramlarla tanımıştır dünyayı. İlk defa o dille düşünmeye başlamıştır. Beyninde ilk olarak o dilin dizgesi, sistemi yer etmiştir. Çene yapısı, dil ve dudak kasları yani ses çıkarmada etkili olan bütün organlar bu ana dile göre gelişmiştir. Bu sebeple de ikinci dili kullanırken mutlaka öğrendiği ilk dilin izlerini ya dizge, ya sistem ya da ses olarak yansıtabilir. Bir dili ikinci dil olarak kullanan kişilerin ağız özellikleri o dili birinci dil olarak kullanan insanlardan farklılık gösterir.

İki Dillilik

İnsanın çeşitli sebeplerle ve değişik şartlar altında birden fazla dili edinmesi, kullanması veya ikinci bir dili ana diline yakın düzeyde öğrenmesi olarak tanımlandığı gibi (Aksan 2000: 26); bir bireyin iki dil bilmesi ya da toplumda iki dil kullanılması durumudur (Vardar 1998: 24) şeklinde de tanımlanabilmektedir. Türkçe Sözlükte ise *iki dillilik*, iki ayrı dile sahip olma veya iki ayrı dili okuyup yazma gücünde ve becerisinde olma (Türkçe Sözlük 2011). şeklinde karşılık bulmuştur. Yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere çeşitli toplumsal veya kişisel sebeplerle iki veya daha fazla dile sahip olma durumudur.

Dünyada çeşitli sebeplerle ana dili dışında bir veya daha fazla dili günlük hayatında kullanmak durumunda olan insanların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Yaşayan insanların yarısının iki ya da çok dilli olduklarını söylenmektedir (Temel 2005:65-72).

Dilbilimciler iki dillilik konusunda iki gruba ayrılmaktadır. Bir grup iki dile de ileri derecede hakim olmayı iki dillilik kabul ederken, diğer grup az seviyedeki iki dil becerisinin iki dillilik için yeterli olabileceğini savunmaktadır (Temel 2005: 65-72)

Bir insanın iki dilli olarak yetişmesi, özellikle başka milletlerden, ana dilleri farklı ana babaların çocuklarında görülmekte; ayrıca, yabancı ülkelerde çok uzun süre o ülke halkıyla sıkı ilişkiler içinde yaşayanlarda, iyi bir yabancı dil öğrenimi görerek bunu uygulama imkânı bulanlarda, herhangi bir yerdeki azınlıkların dilinde, resmi dili aynı olan ülkelerde, kısacası, birden fazla dilin öğrenilip kullanılması durumunda ortaya çıkmaktadır (Aksan 2000: 26).

Karaağaç ise iki dilliliği bireysel ve toplumsal iki dillilik şeklinde ikiye ayırıyor:

1. Bireysel İki Dillilik: Bireyin iki dilli oluş durumudur. Dil edinimi çok değişik nedenlerle oluşmuş iki dilli bir çevrede gerçekleşen kişi veya iki dil bilen kimseler, iki dilli (*bilingual*) kimselerdir. İki dilli bireyler, genellikle iki yolla ortaya çıkarlar: İki kültürlü ortamlarda büyüme ve ihtiyaç için öğrenme (Karaağaç 2011: 222-228).

Karaağaç'ın bu şekilde bireysel iki dillilik olarak değerlendirdiği grup için Suriye'de yaşayan Ermeniler örnek verilebilir. Hattâ iki dillilik değil belki de çok dillilik terimi bile kullanılabilir. Türkiyeden, İstanbul'dan, göç etmiş Ermeni ailelerin doğma büyüme Suriyeli çocukları, Ermenice, Arapça yanında çok temiz ve akıcı bir İstanbul Türkçesi konuşabilmektedirler.

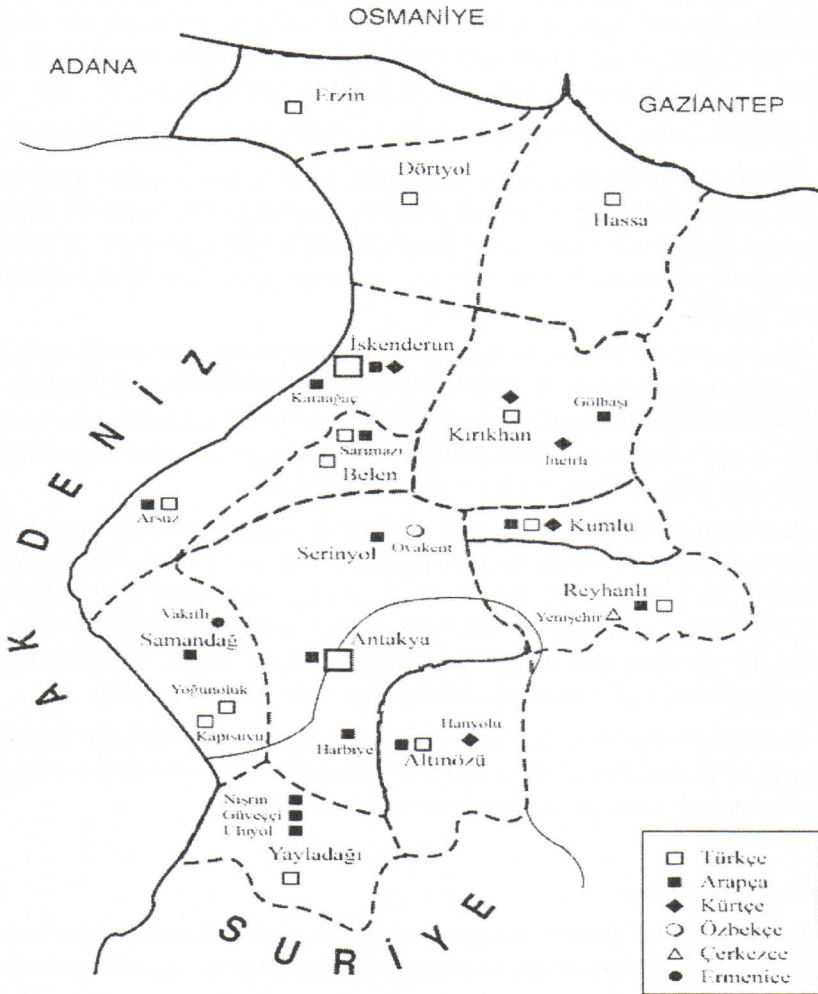
2. Toplumsal İki Dillilik: Toplumun hayat akışından, toplumun benimsediği dinden göçlere, politik nedenlerden modalaşmalara kadar oldukça değişik nedenlerle, bir toplumun iki dilli oluşudur. Dil dışı nedenlerle ilişkiye giren iki toplumun dili, bu iki dilin eşit tutulması durumunda, yeni bir karma dilin, bir melez dilin (*pidgin, hybrid, creole, creolized, corrupt, mixed, mongrel, impure language*) ortaya çıkışına neden olabilir (Karaağaç 2011: 222-228).

Karaağaç'ın *toplumsal iki dillilik* terimi ile karşıladığı iki dilliliğe bir zamanlar Arapça Farsçanın yazı dilini ve aydınların konuşma dilini neredeyse melez bir dil oluşturacak kadar etkilemesi örnek olarak verilebilir.

Hatay'da İki Dillilik

Hatay'da iki dillilik denince Arapça konuşan Nusayriler, Sünni Araplar ve Hristiyan Araplar; Kırıkhan ve Reyhanlı'da az sayıda Kürtçe konuşurlar yanında Antakya şehir merkezinde artık sayıları giderek azalmış İbranice konuşan Yahudiler, Samandağ'ın Vakıflı köyünde az sayıda Ermenice konuşan iki dilliler akla gelmektedir.

Hatay'da iki dillik konusundaki çalışmalardan A. Koray Cengiz'in *Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay'da İki Dillilik* adlı yüksek lisans tezi (2011) bu konuda yapılmış az sayıdaki çalışmalar içinde konuya hem antropolojik hem de dilbilimsel bakış açısıyla yaklaşan dikkate değer bir çalışmadır. Tezde Hatay'ın iki dillilik haritasına yer verilmiştir. Konuya açıklık getirmek için bu haritayı değerlendirmekte büyük yarar olacaktır:

Şekil 1: Hatay'da İki dillilik

Antakya: Kent merkezinde, Sünni Araplar ve Nusayriler tarafından Arapça ve

Türkçe kullanılmaktadır. Antakya'ya bağlı, Harbiye, Kuzeytepe, Küçükaldan,

Büyükdalyan ve Serinyol'da da Arapça kullanılmaktadır. Antakya kent merkezine 17 km. uzaklıkta yer alan Ovakent yerleşim merkezinde Özbekçe konuşulmaktadır. **İskenderun:** Kent merkezinde Sünni Araplar, Nusayriler ve Hristiyanlar tarafından Arapça ve Türkçe konuşulmaktadır. Mardin'den göç yoluyla gelenler tarafından az da olsa Kürtçe konuşulmaktadır. İskenderun'a bağlı Arsuz'da ve Arsuz'un bazı dağköylerinde de Arapça konuşulmaktadır.

Reyhanlı: Sünni Türkler tarafından Türkçe ve Sünni Araplar tarafından Arapça konuşulmaktadır. Reyhanlı'nın Yenişehir mahallesinde yaşamakta olan Çerkezler günümüzde Türkçe konuşmakla birlikte yaşlılar kendi aralarında Çerkezce konuşmaktadırlar.

Samandağ: Kent merkezi ve merkeze bağlı köylerde Arapça kullanılmaktadır. Samandağ'a bağlı Vakıflı köyünde Ermeniler yaşamaktadır. Orta yaşın üzerindeki Ermeniler kendi aralarında Ermenice konuşmaktadırlar. Samandağ köylerinden Kapisuyu ve Yoganoluk, Türkçe konuşulması itibarıyla tek dilli yerleşim yerleridir.

Belen, Dörtöl, Erzin ve Hassa: Türkçe konuşulmaktadır.

Yayladağı: Arapça konuşulan Arap Sünni köyleri Güveççi, Nişrin ve Uluyol dışındaki yerleşim yerlerinde Türkçe kullanılmaktadır.

Altınözü: Sünni ve Hristiyan Arapların yerleştiği bu bölgelerde Arapça konuşulmaktadır. Altınözü'ne bağlı Hanyolu köyünde Kürtçe konuşulmaktadır.

Kırıkhan: Kent merkezinde Türkçe'nin yanı sıra az da olsa Kürtçe konuşulmaktadır. Kırıkhan'a bağlı Gölbası köyünde Arapça, İncirli köyünde Kürtçe konuşulmaktadır (Cengiz 201: 26-28).

Haritada ve haritanın yorumunda göze çarpan hususları şu noktalarda toplanabilir:

1. Haritanın yorumunda Antakya'da Türkçe konuşurlardan söz edilmemesi, bir yanlış anlaşılmaya sebep olmaktadır. Halbuki Antakya şehir merkezi ve bağlı belde ve köylerde tek dilli Türkçe konuşurlar büyük çoğunluğu oluşturmakta, ikinci olarak da Nusayri Arapça konuşurlar, Sünni Arapça konuşurlar, az sayıda Ortodoks ve Katolik Arapça konuşurlar yer almaktadır

2. İskenderun için yapılan yorumda Arsuz bölgesinde tamamen Arapça konuşulduğu görülmekte, halbuki Arsuz bölgesinde sahil kısmında bazı belde ve köylerde Arapça(Gözcüler, Karaağaç, Gökmeydan vb.); Işıklı, Konacık ve Kale gibi köylerde Türkçe; dağ köylerinde ise tamamen Türkçe konuşurlar vardır. Hatta sahil köylerinden Haymeseki gibi bazı köylerde Türkçe ve Arapça konuşurlar karışık olarak yaşamaktadırlar (Öztürk 2009).

3. Haritada Samandağ ilçesinde sadece Yoğunluk ve Kapısıyu köylerinde Türkçe konuşurların yerleşik olduğu, diğer yerleşim yerlerinde Arapça konuşurların yaşadığı bilgisi verilmiştir. Hatay Ağzı üzerine yapılan araştırmalar sırasında bizzat gidilen altı köyün ana dilinin Türkçe olduğu yerinde tespit edilmiştir. Bu köyler, Çökek, Eriklikuyu, Hıdırbey, Hüseyinli, Kapısıyu, Yoğunluk'tur (Öztürk 2009). Ayrıca veri toplama amaçlı olarak olmasa da özel olarak gidilen veya bölge insanları ile yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda Samandağ ilçesine bağlı Seldiren, Teknepınarı, Yerköy, Çubuklu, Çamlıayla, Büyükbaba, Ceylandere köylerinin de ana dili Türkçe olan insanların yerleşim yerleri olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda *Samandağ'ın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası* adlı doktora tezinde *Samandağ Köylerinin İnanç Coğrafyası* adlı haritaya bakıldığında aynı tespitin yapıldığı görülmektedir (Kuşçu 2008: 19).

4. Haritada Altınözü'nde Türkçe konuşurlar gösterilmiş, ancak değerlendirme bölümünde Türkçe konuşurlardan hiç söz edilmemiştir. Oysa Altınözü'nün Kozkalesi, Atayurdu, Dokuzdal, Karsu, Büyükburç, Tepehan, Altınkaya, Seferli gibi ana dili Türkçe olan insanların yaşadığı köylerinde Hatay Ağzı araştırması için tarafımızdan bizzat veri toplanmıştır (Öztürk 2009). Bu köyler dışında da Kazancık gibi büyük köyler de ana dili Türkçe olan insanların yerleşim yeridir.

Görülüyor ki bu tür haritalar hazırlanırken öncelikle çok iyi bir araştırma yapılmalı ve elde edilen bilgiler de çok iyi kullanılmalıdır. Bu tür konularda araştırmacının haritaya yer vermesinin amacı konunun daha iyi anlaşılmasını, netleşmesini sağlamaktır. Ancak bu çalışmada yer verilen harita ve bu harita ile ilgili yorumlar zaman zaman gerçekten uzaklaştıracak kadar karışık ve yanlış anlamalara meydan verecek türden bilgiler içermektedir.

Hatay'da Arapça konuşurların sünni, Nusayri, Ortodoks, Katolik Hristiyanlar olduğu görülmektedir. Samandağ'da şehir merkezinde az sayıda Protestan ve Ortodoks Hristiyan dışındaki bütün Arapça konuşurlar Nusayridir. Kimdir bu Nusayriler nereden gelmişlerdir bu konuya da kısaca değinmekte yarar olacaktır.

Nusayriliğin ortaya çıkışı İslam peygamberinin Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra üçüncü yüzyıla rastlamaktadır. Nusayriliğin kurucusu bütün kaynaklarda ortak bir şekilde İbn Nusayr olarak yer almaktadır. Ancak İbn Nusayr'ın Nusayriliği ortaya koyuş şekli ve ilk olarak ortaya attığı görüşler konusunda farklı kaynaklarda değişik görüşler ileri sürülmektedir (Keser 2011: 37).

Nusayriliğin kurucusu İbn Nusayr, din kuruculuğu özelliği nedeniyle, İslam dünyasındaki birçok grupta olduğu gibi, gruba ismini de vermiş ve bu tarihten sonra grup Nusayriler ya da Nusayriler olarak anılmaya başlamıştır. Grubun kurucusu İbn Nusayr olmasına rağmen Nusayriliğin asıl kurucusu yani inancın tanınmasını ve yayılmasını sağlayan 950 yılında Halep'te ölen Hamdan el-Hasibi'dir (Keser 2011: 38).

Hasibi döneminde ağırlıklı olarak Suriye'den Akdeniz'e kıyısı olan bölgelerinde yerleşik olan Nusayrilere bir kısmı, bir başka Batıni akım olan ve yine

Nusayrılık gibi ilk olarak Basra körfezinde ortaya çıkan bir hareket olan Karma-tilerin 903 yılında Suriye'yi ele geçirmesi üzerine Suriye'de kalırken, bir kısmı ise Antakya civarına göç ederek bu bölgeye yerleşmiştir (Keser 2011: 41).

Samandağ'ın tarihçesi: Ekonomisinin temeli seracılık, narenciye, maydanoz, balıkçılık, nakliyeciliğe dayanan Samandağ'ın tarihi ile ilgili bildiğimiz bilgi MÖ XVII. Yüzyılın sonlarına kadar Mısır hakimiyetinde kalmıştır. Daha sonra sırasıyla Hitit, Asur, Babil, Pers ve Mekadonların egemenliği altına girmiştir. MÖ 300 yılında Büyük İskender'in ölümünden sonra I. Selefkos Niktator tarafından Musa Dağı eteklerinde, deniz kıyısına uzanan alanda Antakya'nın liman kenti olarak kurulmuştur. İlk adı Seleucia-Pieria'dır.. MÖ 64'te Roma imparatorluğuna katılmış, daha sonra Bizans İmparatorluğu sınırları içinde kalmış, 613'te Sasani hakimiyetinden sonra 628'de tekrar Bizans hakimiyetine girmiş. 638'de İslam hakimiyeti, 969'da tekrar Bizanslıların eline geçmiş. 1084 yılından itibaren Selçuklu ve Memlûkluların 1516-1918 yılları arasında 300 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. 1918-1939 yılları arasında Fransız işgali altında kalan bölge 1939'da Türkiye'ye katılmıştır. 1940-1948 yılları arasında Süveydiye adıyla Antakya'ya bağlı bir bucak iken 1948 yılında Samandağ ismi ile ilçe statüsüne kavuşmuştur (Hatay Yıllığı 2011).

Samandağ iki dillilerinin ağız özellikleri ifadesiyle Samandağ ilçesindeki Nusayri Arapların konuşma dili olarak kullandıkları Türkçe kastedilmiştir. İmer, Rize Fındıklı ve Pazar ilçelerinde Lazca konuşurlar üzerinde yaptığı araştırmada Lazca konuşurların Türkçe konuşurken ölçünlü dille değil Rize ağızıyla konuştuklarını belirtmiştir (İmer 1997). Hatay'daki iki dilliler bu açıdan farklılık göstermektedir. Hem Nusayri Araplar, hem Sünni Araplar, hem de Hristiyan Araplar Hatay Ağızı ile konuşmamaktadırlar. Ayrıca hepsinin ana dilleri Arapça olmasına rağmen bu grupların konuştukları Türkçe birbirinden farklıdır. Bu gruplar içinden en belirgin özelliklerle ayırt edilenler Nusayri Araplarıdır. Sünni Araplardan Reyhanlı bölgesi Araplarının Türkçelerinde az da olsa bölge ağız özellikleri hissedilmektedir. Samandağ Nusayri Arapları ile Hatay'ın diğer bölgelerinde yaşayan Nusayrilerin Türkçesi arasında çok belirgin farklılıklar görülmemektedir. Ancak bu konuda yapılacak başka çalışmalarla bu konuya daha fazla açıklık getirilebilir.

Samandağ'da Türkçe: Samandağ ilçesi merkez nüfusunun hemen hemen tamamını Arapça konuşan Nusayriler teşkil etmesine rağmen çarşıda pazarda iletişim dili olarak Türkçenin hakimiyeti belirgin bir biçimde hissedilmektedir. Samandağ'da dil kullanımı ile dikkati çeken hususları şu noktalarda toplamak mümkündür:

1. İlçe merkezinde işyeri adları genelde Türkçe kökenli adlardır. Örnek olarak Samandağ'ın en işlek caddesi olan Cumhuriyet Caddesindeki işyeri adlarına bakınca bu durum açık olarak görülmektedir: Foto *Ayhan*, *Çiğdem Kuaför*, *Meydan Nargile*, *Sahra Kuaför*, *Zeyn Giyim*, *Yonca Giyim*, *Zeynep* Kuaför*, *Garibe Giyim*, *Deniz Akvaryum*, *Women Style***, *Miss Poem***, *Uygunlar Giyim*, *Nokta PC*, *Aslanlar Market*, *Diren Çiçekçilik*, *Gökdeniz Ucuzluk Pazarı*,

Viva Kuaför**, Family Kuaför**, **Simge** Eczanesi, **Berk** Ucuzluk Pazarı, **Konak** Brost, **Koray** Giyim- *Wenice Kids Fashion***, **Ataç** Emlak, Butik Alina İscarpino Kundura **Aygül** Giyim, **Şimşir** Ayakkabı- Rose Kuaför**, **Ejder** Oto Kiralama, **Anılar** Kebap Salonu, **Aygül** Dantel, **Çözüm** Emlak, Jakamen **Erenay** Giyim, **Gümüş** Vip Ayakabıcılık, Aheste Kahve, Botanik Tost Kebap, Sendi Büfe, Elisa Kuaför, **Esin** Gelinlik, **Hadimoğlu** Emlak, **Bersu** İnşaat, **Gümüş** Ticaret, **İsmail** Emlak, Muda & **Kimlik** Giyim, **Özlem** Erkek Kuaförü, **Paşa** Giyim, **Olimpiyat** Dershanesi, **Şima** Hediyeelik Eşya, **Yatkın** Ticaret, **Berna** Çeyiz, **Kadayıfçılar** Ticaret.

27 işyeri isminin Türkçe, 9 işyeri isminin ise Türkçeye girmiş alıntı kelime, 11 işyeri isminin de Batı kökenli alıntı isim olduğu görülmektedir. Sadece iki işyerinin ismi Türkçede pek fazla kullanılmayan Arapça kelimedir: **Zeyn** Giyim ve **Garibe** Giyim

2.Çocuklara verilen adlarda Ozan, Deniz, Eylem, Devrim, İnan, Özlem, Gümüş, Gökhan gibi Türkçe kökenli adların yaygın olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Araştırma için görüşülen Ayfer Doğru'ya kuzenlerinin adı sorulduğunda "Kuzenlerimin adları: İlkay, Sevilay, Kubilay, Songül, Emine, Zariife, Sadedtin, Demet, Dilek, Katife, Günay, Emir, Sinem, Besime, Rıdvan, Muhammet, Kıymet, Nimet, Özhan, Ersen, Mehmet, Emire, Dursun, Dilek, Dilan, İpek, Sevcan, Canan, Süleyman, Ecem, Özge, Muhammet, Rüzgar, Damla, Yağmur, Tarkan, Emel" (Ayfer Doğru-öğretmen- üniversite mezunu- 29 yaşında) şeklinde cevap vermiştir. Toplam 37 isimden 17'si Türkçe kökenlidir: *İlkay, Dilek, Damla, Yağmur* vb. 14 isim ise Türkçede özel isim olarak kullanılan Arapça kökenli isimlerdir. Farsça kökenli 4 ismin de Türkçede özel isim olarak kullanılmakta olan isimlerden olduğu görülmektedir: Sinem, Canan, Rüzgar, Dilan. İncelenen isimlerden sadece *Katife* (Ar.) Türkçede özel isim olarak çok fazla kullanılmayan bir isimdir.

3. Özellikle okumuş Samandağlıların *imkan* yerine *olanak*, *ihtimal* yerine *olasılık*, *inkılap* yerine *devrim*, *şart* yerine *koşul* gibi dilde sadeleşme sürecinde yapılmış olan Türkçe kelimeleri daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki bu durum sadece Samandağ bölgesi ile sınırlı değildir. Hatay bölgesinde yaşayan Nusayriler'de genel olarak bu durumu görmek mümkündür.

4. Peki Arapça nerede, nasıl kullanılmaktadır? Türkçe nasıl öğreniliyor? Arapça nasıl öğreniliyor? Bu konuda konuşulan kişilerden edinilen bilgilere göre, 60 ihtilalinden sonra Cemal Gürsel döneminde Arapça konuşmak yasak olmuş, ondan önce herkes Arapça ve Fransızca konuşurken okullara gidilmiş, Türkçe öğrenilmiş, "Eskiden bin dokuz yüz atmışlarda yetmişlerde mi ney burda Arapça konuşmak yasakdı. Cemal Gürsel'in zamanında mıydı ney Arapça konuşanın ceza yazıyolardı okullar yapıldı hani biliyosunuz tarikde var Atatürk zamanında Fransız zamanında burda ihtilal oldu seçim yapılarak Atatürk'ün tarafı Türkiye'yi mi istiyorsunuz Suriye'yi mi istiyorsunuz? Burası bütün sahil Anteke'den tut Adana'ya kadar hatta Mersin'e kadar Arapçası vardı.

Fransızca, Arapçası vardı. Bizim atalarımız dedelerimiz rahmetli, sizlere de ömür inşallah, son zamanlarda Arapçayı yasakladılar. Türkçe verelim filan diye okullar yapıldı. Bundan dolayı Arapçayı yavaş yavaş evlerde aile arasında ak-raba arasında son zamanlar öyleydi" (Feyzullah Barutçu, esnaf, ilkokul mezunu, 62 yaşında) Sonra belki bazı siyasi etkilerle, Türkçe daha çok tercih edilen dil olmuş. Çeşitli etkenlerle bölge dışına çıkan insanlar kendi diksiyonlarındaki farklılığı görerek daha düzgün Türkçeleri olsun düşüncesiyle çocuklara Arapçadan önce Türkçeyi öğretme eğilimi içinde olmuşlar. Bölgede görüşülen kadınlara bu durum sorulduğunda, eskiden Türkçeleri düzgün olsun diye Türkçeyi önce öğrettiklerini, son zamanlarda ise Arapçayı ve Araplıklarını unutmasınlar diye ikisini bir öğrettiklerini ifade etmişlerdir.

5. İlçe merkezinde çarşıda iki işyerinde yapılan 3 saatlik bir gözlem, kalabalık bir kadınlar gününde yapılan iki saatlik bir gözlem ve ayrıca görüşme yapılan kişilerden elde edilen verilerin sonucunda dil kullanımı ile ilgili olarak şu tespitler yapılmıştır:

*Arapça bilmeyen biri ile tamamen Türkçe konuşuluyor.

*Arapça bilen kişilerle konuşulurken zaman zaman dilbilimcilerin *kod değişimi* ve *dil karışması* dedikleri durum ortaya çıkıyor. *Kod değiştirme*, Türkçe cümlelerin içinde Arapça ad, fiil veya bağlaç ya da Arapça cümlelerin içinde Türkçe ad, fiil veya bağlaç kullanımı olarak gerçekleşiyor. *Dil karışması* ise cümlelerin yarısının Arapça, yarısının Türkçe olacak şekilde kullanımı ile gerçekleşiyor.

Kod değişimi örnekleri:

Yüklem Arapça, diğer öge (öğeler) Türkçe:

Atıyna bir kilo şeker "Bir kilo şeker ver".

Bu yemek me keyyis "Bu yemek güzel değil".

Süvediye'den caye "Süvediye'den geliyorsun".

Yüklem Türkçe, diğer öge (öğeler) Arapça:

Le eyn gideceğiz ? "Nereye gideceğiz?"

Bak şu dibbeneye "Bak şu sineğe".

Zarf Arapça, diğer öğeler Türkçe:

Kardeşin hellak gelecek? "Kardeşin ne zaman gelecek?"

Zarf Türkçe, diğer öğeler Arapça:

Leyş met kule böyle? "Neden böyle söylüyorsun?"

Şimdi ene ceya "Şimdi ben geliyorum"

Nesne Arapça, diğer öğeler Türkçe:

Lahme le verka yer misin? "Kağıda et – kağıt kebabı- yer misin?"

Dil karışmasına örnek:

Kule, özür dilerim "Özür dilerim, de".

Vakfe vakfe, geliyorum. "Bekle bekle, geliyorum". Bu örnek kadınlara söylenmekte, erkeğe söylenince *Vakkef vakkef, geliyorum* şeklinde söylenmektedir.

İki dilin biçimsel özelliklerinin karışması:

Mekbeşi ver. "Sarma taşını ver" Bu örnekte Arapça kelimeye Türkçe belirtme hâli eki getirilmiş.

Le haye hittıye le masaye. "Bunu bu masaya koy". Bu örnekte de yönelme hali eki masa kelimesine getirilmiş.

Mitil çocuk ağladı "Çocuk gibi ağladı. Bu örnekte de Arapça edat kullanılmış (mitil)

Heya bakram. "Bu ineğim". Bu örnekte de Türkçe iyelik eki kullanılmış.

Ses bilgisi

Ünlüler

Samandağ Nusayri Arapların Türkçe konuşma dillerinde ölçünlü dilden farklı olarak bazen –v- ünsüzü yanında –a- ve –e- ünlülerinin yuvarlaklaşması sonucunda görülen ao,eö sesleri dikkat çekmektedir. Tespit edilen ünlüler genel olarak 11 adettir: â,ao,e,öe,ı,ıı,i,o,ö,u,ü

Uzun ünlüler: Türkçe kökenli kelimelerde vurguya bağlı uzunluklar dışında ünlü uzunluğu görülmemiştir. Arapça kökenli kelimelerde ise asli uzunluklar görülmektedir.

Ünlü kısalığı: Bazı Arapça kelimelerde ölçünlü dildeki uzatmaların yerine kısa ünlü kullanıldığı görülmektedir. Örneğin ölçünlü dilde ve Hatay ağzında uzun ünlüsü korunan ba:zı kelimesinin Samandağ'dan topladığımız verilerde –a- ünlüsünün uzunluğu hissedilmemektedir.

Ünsüzler

Ünlüler konusunda ölçünlü dilden çok fazla bir farklılık göstermeyen Samandağ İki dillilerinin ağızlarında bazı ünsüzlerin kullanımında belirgin farklılıklar tespit edilmiştir:

n': Eriyerek yanındaki ünsüzle karışmaya başlamış burunsal –n- ünsüzü

G': Özellikle ilk hece ünlüsü kalın, ikinci hece ünlüsü ince olan Arapça aslında Ğ olan ünsüzün arka damak ünsüzü Ğ ile ön damak ünsüzü G arasında telaffuz edildiği görülmektedir. Bu ünsüz *G'arip*, gibi Arapça kelimeler yanında *siG'ara*, *G'azete* gibi batı kökenli kelimelerde kullanıldığı gibi, *sayG'ı* gibi Türkçe kökenli kelimelerde kullanılmaktadır.

X: Arapça'nın arka damak *h'*si Arapça alıntı kelimelerde çok belirgin bir şekilde kullanılmaktadır.

r': r ünsüzü ölçünlü dilde ve Hatay Ağızında olduğundan farklı olarak oldukça baskın telaffuz edilmektedir.

w: Çift dudak *v'*si özellikle *ve* bağlacı bu ünsüzle telaffuz edilmektedir.

Ses uyumları

Ünlü uyumları

Kalınlık-incelik uyumu: İncelediğimiz verilerde kalınlık-incelik uyumu açısından Türkçe kökenli kelimelerde ölçünlü dildekenden farklı olarak I. Teklik kişi emir-istek ekinin kalın ünlülü bir kelimeye ince ünlülü olarak geldiği görülmüştür.: *anlateyim* Alıntı kelimelerde ise kalınlık- incelik uyumuna aykırı olan kelimelerde herhangi bir şekilde kalınlık-incelik uyumuna uydurma çabası görülmemektedir. Alıntı kelimelerin kalınlık-incelik uyumu açısından ölçünlü dilden farklı bir kullanımına rastlanmamıştır.

Düzlük- yuvarlaklık uyumu açısından incelediğimiz verilerde ölçünlü dilden farklı bir kullanıma rastlanmamıştır:

Ünsüz uyumları

Ünsüz+ ünsüz uyumu: Samandağ İki dillilerinin ağız özelliklerinde Samandağ'da ana dili şekline Türkçe olanlarla benzerlik gösteren özelliklerden birisi her iki ağızda da ünsüz uyumunun tam anlamı ile oluşmadığıdır. Örnek: *büyükdükden sonra* (Refik Sezer), *davetiye yaptığımda* (F. Barutçu).

Ünsüz-ünlü uyumu: Türkçede bulunan bu ses uyumu sonucunda Türkçeye giren Arapça kelimelerde ön çıkışlı ünsüzün yanındaki arka ünlünün, ön ünsüz etkisi ile *â*, *ô*, *û* şeklinde telâffuz edilme durumu Samandağ İki dillilerinde genellikle görülmemektedir. *halâ*> *hala*, *imkân*> *imkan*, *Kâbe*> *Kabe*

Ses değişimleri

Ünlülerde meydana gelen değişimler:

Ünlü düşmesi:

burda, orda

Ünlü daralması:

Daraltıcı ünsüzler yanında

toplayarak >*topliyerek*, bakayım > *bakıyım*

Ünlü yuvarlaklaşması örneği : ve > *veö*

Ünlü genişlemesi örneği: *hürmet* > *hörmət* (F. Barutçu), *kraliçe* > *kıraliçe* > *karaliçe* (F. Barutçu), *hiç* > *heç* (Semire Yeşil), *sudi* > *sodi* (Refik Sezer)

G'. Ünsüzünün yanındaki arka çıkışlı ünlünün yarı ön çıkışlı olması: *si* G'âra, *G'öl*, *G'ârip* (Kalabalık kadın kabul gününde tespit edilmiştir.)

Ünsüzlerde meydana gelen değişimler:

Ötümlüleşme

Ön seste

k->ğ- : Hatay ağzında ana dili Türkçe olanlarda da sistemli olmasa da görülen ön seste *k->ğ-* ötümlüleşme olayına Samandağ iki dillilerinin ağzında da sistemli olmamakla birlikte daha sık rastlanmaktadır.

Örnek: *gelinlerin çeyizleri tepsilere göyüyordı. başka bir mahalleden bir gün gına, bir gün düğün, bir gün sabah eskiden tebriğe gelirlerdi, yedi güne yakın kim gelirse yemek içmek rakı makı herşey goyarlardı. gide gide galdırdılar. Eskiden gırk gün yas ...* (Kadir Doğru)

İç seste

İç seste ötümlüleşme örnekleri: *ürdüne geldiğimizde* (Ozan Yılmaz)

Ötümlüleşmeye direnen örnekler: Bazen de ötümlüleşmeye direnen örneklere de rastlanmaktadır: *Kız okuyor dörte geçti* (Refik Sezer)

Ünsüz düşmesi:

-l- düşmesi: *altmış* > *atmışda*,

-r- düşmesi: *bir şey* > *hic bişeye, biliyosunuz t*

r > l değişimi

ha:ric (a.) > *ha:liç* (Feyzullah Barutçu)

ğ > k (Süreksizleşme): Sistemli olmamakla birlikte bazı konuşmacılarda rastlanan Bir ses değişimidir: *biliyosunuz tarikde var* (Feyzullah Barutçu).

Arapça kelimelerde hemzenin -y- ünsüzüne dönüşmesi: 'a' ile (عائله) *ayile* (Feyzullah Barutçu)

Samandağ iki dililerinin Türkçesinde ana dili Türkçe olan Hatay ağzının belirgin ses özellikleri pek görülmemektedir. Ses özellikleri ve ses olayları da karakteristik bir özellik göstermemekte, kişiden kişiye değişebilmektedir. Bu durumun sebebi kişilerin Türkçeyi öğrenme amaçlarının, zamanlarının ve Türkçeyi öğrendikleri ortamın aynı olmamasından kaynaklandığı gibi kişinin dil becerisinin farklılığından da olabilir. Yörede karakteristik özelliklere daha çok şekil bilgisi ve söz diziminde rastlanmaktadır.

Şekil Bilgisi Özellikleri

Hâl ekleri birbiri yerine kullanılmaktadır: *arapca konuşanın ceza yazıyorlardı*(Yönelme yerine ilgi hâli); *şimdi telezyona seyrediyor* (Yükleme hâli yerine yönelme hâli), *suryeye geçtikten sonra hududu geliyoruz*(Yönelme yerine yükleme hâli)

Soru eki yerine vurgu kullanılmaktadır: Arapçada soru ekle sağlanmadığı için Arapça etkisi ile Türkçe konuşurken de soru eki yerine vurgu kullanılmaktadır.:

Öğretmensin sen ?- Semire Yeşil (Öğretmen misin?)

Fiillerin kullanımında ise şu özellikler dikkati çekmektedir:

1. *Gir-* fiili yerine *geçmek* fiili kullanılmaktadır: *o zamanlar kadınlar denize geçmezdi* (Selim Yılmaz)
2. *ben davetiye yaptığımda*.(Feyzullah Barutçu) Davetiye dağıtmak olmalı
3. '*Sür-*' fiili yerine '*koy-*' fiili: *ruj koy-, gına koy-, oje gıoy-;*
4. '*Boya-*' fiili yerine '*koy-*': *saçına boya gıoy-;*
5. '*Tak-*' fiili yerine '*giy-*' fiili : *yüzük giy-, bilezik giy-;*
6. '*Yap-*' yerine '*et-*' fiili: *maç et-;*
7. '*Ol-*' fiili yerine '*yap-*' *ameliyat yap- (ameliyat olmak anlamında)*
8. Arapçadaki söz kalıpları Türkçeye çevrilmektedir: *ev kalkmış oturmuş* (Ev dağınık); *yolu keseceğim* (Karşıya geçeceğim.); *seni konuşturamıyorum* (Seninle konuşmuyorum.)

Samandağ'da ana dili Türkçe olan insanların yerleşim yerlerinde yapılan araştırmalarda görülen bölge özelliklerini yansıtan fiil çekim ekleri *lcl/ -UcU* (gelecek zaman), *-lk/-Uk* belirsiz geçmiş zaman eki ve *-lk/-Uk* zarf-fiil ekine (Öztürk,2009) iki dillilerde rastlanmamıştır.

Söz dizimi özelliği olarak devrik cümleler dikkati çekmektedir:

* *Kal niçin geç kaldın?*

(Dedi ki niçin geç kaldın?)

Gidiyorum okula uyuyorum. Bakdım cebimde para öğretmen diyor ne oldu sana. Diyor sen çalışkansın (Feyzullah Barutçu).

**Gadın sıfır kadın bir tane iki tane alır mühim değil atmış yaşında yetmiş yaşında olsun parayı ödüyor eskiden kölelik gibi bütün haliç ülkeleri böyle.* (Feyzullah Barutçu) Söz diziminde karışıklık görülüyor

Samandağ iki dillilerinin Türkçelerinde Hatay ağzının özelliklerinin pek görülmemesi dikkat çeken bir durumdur. Birinci dil olarak öğrendikleri Arapçanın ses, şekil ve söz dizimi özelliklerinin dillerine yansıdığı görülmekte ve özellikle baskın bir kelime vurgusu hissedilmektedir. Kullanılan Arapçada ve Türkçede zaman zaman kod değiştirme ve dil karışması durumu ortaya çıkmaktadır. Hatay'da farklı inanışlara sahip Arapça konuşurların inanışları gibi, birinci dilleri olan Arapçanın da farklı ağız özellikleri göstermesi, onların kullandıkları Türkçenin de farklı olmasında etkili olmuştur.

Kaynaklar:

- Akar, Ali (2006). "Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları". *Turkish Studies* 1/2: 41-53
- Aksan, Doğan(2000). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK.
- Aslan, Cahit (2005). *Fellahlar'ın Sosyolojisi*. Adana: Karahan.
- Cengiz, A. Koray (2006). *Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay'da İki Dillilik*, (Yüksek Lisans Tezi). MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antakya.
- Hatay İl Yıllığı* (2011). Hatay: Hatay Valiliği.
- İmer, Kamile (1997). "Türkçe-Lazca Konuşan İki Dillilerde Kod Değiştirimi." *VIII. Uluslar Arası Dilbilimi Konferansı Bidirileri*. 7-9 Ağustos 1996, Ankara.
- Karaağaç, Günay (2011). "Bireysel İki Dillilik ve Toplumsal İki Dillilik." *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* 717: 222-228.
- Keser, İnan (2011). *Nusayrilik-Arap Aleviliği*. Adana: Karahan.
- Korkmaz, Zeynep (2009). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Kuşçu, Veysel (2008). *Samandağ'ın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası* (Basılmamış Doktora tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ:19.
- Öztürk, Jale (2009). *Hatay Ağızı*. Adana: Karahan.
- Toklu, Osman M.(2003). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ
- Temel, Z. Fulya - Hatice Şimşek-Bekir.(2005). "Erken Çocukluk Döneminde İki Dillilik." *Türk Dili* 637: 65-72
- Vardar, Berke (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.